

Τεχνολογία και Ηθική στη Σύγχρονη Εκπαίδευση

Βεργόπουλος Γ. Δημήτρης

Υπ. Διδάκτωρ ΕΚΠΑ – Παν. Πελοποννήσου

Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση Ν. Μεσσηνίας, vergodim@sch.gr

Περίληψη

Είναι γεγονός ότι στις μέρες μας, οι σύγχρονες τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών (ΤΠΕ) έχουν πλέον ενσωματωθεί στην καθημερινή μας πρακτική. Ιδιαίτερα όμως σημαντική, είναι η ενσωμάτωσή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία, στην οποία η μέθοδος της ενσωμάτωσης των ΤΠΕ πρέπει να είναι πολύ καλά προσδιορισμένη και στοχευμένη. Αναλογιζόμενοι το γεγονός ότι στη Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση εμπλέκονται άτομα νεαρής ηλικίας τα οποία ακόμα αναπτύσσουν την κριτική τους ικανότητα, αλλά και παιδαγωγοί με πολλά χρόνια υπηρεσίας που ελλείπει ανάλογης εμπειρίας ή ουσιαστικής εκπαίδευσης, καλούνται να προσαρμόσουν τη διδασκαλία τους κάνοντας κατάλληλη χρήση των ΤΠΕ, αντιλαμβανόμεστε πόσο λεπτό χειρισμό απαιτεί η διαδικασία ενσωμάτωσης. Σε αυτό την διαρκή κοπιώδη καθημερινό αγώνα αλλαγής στάσεων και πρακτικών, ενυπάρχει γόνιμο έδαφος για την ανάπτυξη ηθικών διλημάτων που αφορούν το μαθητή, τον εκπαιδευτικό αλλά και τη διαδικασία της εκπαίδευσης καθεαυτή. Η παρούσα εργασία προσπαθεί με στοχευμένες αναφορές να φωτίσει σκοτεινά σημεία αυτών των ηθικών διλημάτων από τις τρεις προαναφερόμενες οπτικές, δίνοντας μια άλλη διάσταση στη σύγχρονη εκπαίδευση.

Λέξεις κλειδιά: Σύγχρονη εκπαίδευση, ΤΠΕ, ηθικά διλήματα

1.Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία με τίτλο «Τεχνολογία και Ηθική στη Σύγχρονη Εκπαίδευση» έχει ως σκοπό να παρουσιάσει τη σύγχρονη τάση της εκπαίδευσης στη χρήση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) αντιπαραβάλλοντάς την με τον εαυτό της, εστιάζοντας δηλαδή στα κρίσιμα σημεία εκείνα τα οποία προσφέρουν γόνιμο έδαφος για τη δημιουργία ηθικών διλημάτων στην ίδια την εκπαιδευτική λειτουργία που προωθεί η σύγχρονη εκπαίδευση.

Αν και οι ΤΠΕ σαν ηλεκτρονικό μέσο καθεαυτό δεν λογίζεται ως ηθικό ή ανήθικο, ορισμένες επιτακτικές ανάγκες που πηγάζουν από την επιρρέπεια ορισμένων χρηστών στην αθέμιτη χρήση του ή από την έλλειψη ανεπτυγμένης κριτικής ικανότητας των μαθητών, επιτάσσουν την προσοχή και διερεύνηση προβλημάτων ηθικής φύσης που ανακύπτουν.

Αναφορικά με την παραπάνω προσέγγιση, είναι μεγάλης σημασίας το γεγονός να προσεγγίσουμε την είσοδο των ΤΠΕ στη σύγχρονη εκπαίδευση, κριτικά, με γνώμονα τα υπάρχοντα εκπαιδευτικά μοντέλα, τις νέες τάσεις και την εκπαιδευτική διαδικασία όπως αυτή έχει διατυπωθεί από τον Αριστοτέλη αλλά και έως τις μέρες μας βασιζόμενη σε σύγχρονους φιλοσόφους και διανοητές της γνώσης και των διεργασιών του νου και της μνήμης. Πρέπει άλλωστε να ενσκήψουμε πάνω από τα αποτελέσματα του οργανισμού PISA OECD, όπου στα τριετή αποτελέσματα που αφορούσαν μέχρι το έτος 2009 και εκδόθηκαν το Δεκέμβριο του 2010, εμφανίζουν την Ελλάδα σε χαμηλές θέσεις συγκριτικά με το βιοτικό επίπεδο των πολιτών της. Συγκεκριμένα στον τομέα Reading Overall βρίσκεται στην 31^η θέση, όταν η Πολωνία βρίσκεται στην 16^η, στον τομέα Mathematics βρίσκεται στην 39^η θέση όταν η Εσθονία βρίσκεται στην 17^η και στον τομέα Science βρίσκεται στην 40^η θέση όταν πάλι η Εσθονία έχει σκαρφαλώσει στην 9^η (PISA OECD 2009).

Ένα σημαντικό στοιχείο που προσδίδει η χρήση των ΤΠΕ στην εκπαίδευση είναι η αναμφισβήτητα εξαιρετικά μεγαλύτερη ποσότητα πληροφοριών σε συνδυασμό με τη μεγάλη ταχύτητα, που αυτό μπορεί να συμβεί, ώστε ο εκπαιδευόμενος να αναζητήσει και τελικά να λάβει για ένα συγκεκριμένο θέμα. Το γεγονός αυτό αντιδιαστέλλεται την έως πρότινος δυσκολία συλλογής πληροφοριών και τη μονοδιάστατη -πολλές φορές- ενημέρωση που είχε στη διάθεσή του ο μαθητής, ο γονιός και ο εκπαιδευτικός. Πλέον ο μαθητής μπορεί να συλλέξει έναν ασύλληπτα μεγάλο όγκο πληροφοριών για ένα συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο σε ελάχιστο χρόνο, το οποίο μάλιστα θα φωτίζεται πολύπλευρα, ξεφεύγοντας από τη μονοδιάστατη προσέγγισή του.

Ωστόσο εξίσου σημαντικό γεγονός είναι η αμεσότητα στην επικοινωνία που μας παρέχουν οι ΤΠΕ με την ταυτόχρονη ανάπτυξη μιας μορφής συνεργατικής, συχνά ασύγχρονης μάθησης. Έτσι, ο εκπαιδευόμενος αποκτά τη δυνατότητα να συνεργάζεται με άλλους, ελεύθερα, επιλέγοντας τον χρόνο, τον τόπο και τον τρόπο που θέλει, αναπτύσσοντας σταδιακά την κριτική του ικανότητα, χωρίς να δεσμεύεται με τη φυσική του παρουσία, ανεξαρτητοποιημένος από το πρόγραμμα των συνεργατών του και πιο ελεύθερος – γεγονός που a priori δημιουργεί στον ίδιο και την ομάδα τις βέλτιστες συνθήκες εργασίας και τις καλύτερες προϋποθέσεις αποδοτικότερης δημιουργίας, μέσα από την ανεπηρέαστη επιλογή του προσωπικού στυλ μάθησης.

Τέλος, δεν θα μπορούσαμε να παραλείψουμε την μείωση του εκπαιδευτικού κόστους, σε βιβλία, υποδομές, εργατοώρες που πραγματοποιείται με τη χρήση των ΤΠΕ, όπως ακόμα και η περιβαλλοντική ωφέλεια από τη μείωση του χρησιμοποιούμενου χαρτιού.

Πράγματι οι ΤΠΕ μας βοηθούν να απαγκιστρωθούμε από τη χρήση των βιβλίων (οικονομικά και περιβαλλοντικά οφέλη), μας βοηθούν να εξοικονομήσουμε πόρους από εργαστηριακά υλικά με τη λειτουργία των εικονικών εργαστηρίων των ΤΠΕ για πλήθος πειραμάτων, ενώ παράλληλα μειώνουν τις εργατοώρες που απαιτούνται για

μελέτη και προεργασία του εκπαιδευτικού προσωπικού σε κάποιο αντικείμενο διδασκαλίας, μιας και αυτό θα έχει επεξεργαστεί κεντρικά και θα διατίθεται σε όλους τυποποιημένο και έτοιμο προς χρήση με τη βοήθεια των ΤΠΕ. Επιπλέον όφελος από την παραπάνω διαδικασία είναι ότι ολόκληρη η εκπαιδευτική κοινότητα (οι μαθητές) θα διδάσκεται τις ίδιες ακριβώς γνώσεις, αποδεσμεύοντας την εκπαίδευση από την υποκειμενικότητα της προσωπικότητας του κάθε εκπαιδευτικού. Αν και η ανάπτυξη της πρωτοβουλίας των εκπαιδευτικών είναι βασικό στοιχείο της Ελληνικής αλλά και Παγκόσμιας Εκπαιδευτικής διαδικασίας, ωστόσο εγκυμονεί πολλούς κινδύνους και προβλήματα κατά την εφαρμογή του μέσα στην τάξη, καθώς κυρίως εξαρτάται από το φιλότιμο, τον σεβασμό, την επάρκεια, την ιδεολογία και την προσωπική ικανότητα του κάθε εκπαιδευτικού αλλά και των υποδομών του κάθε εκπαιδευτικού κέντρου (σχολείο, πανεπιστήμιο) γενικότερα. Αντίστοιχες είναι και οι κατευθύνσεις που δίνονται για την ένταξη των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία, στην Ευρωπαϊκή Έκθεση για την ποιότητα της σχολικής εκπαίδευσης (Λισσαβόνα 23-24 Μαρτίου 2000).

Αφετέρου δε, όλα ανεξαιρέτως τα θετικά στοιχεία που αναφέραμε παραπάνω και μπορούν να μας προσφέρουν οι ΤΠΕ, εγείρουν ταυτόχρονα ηθικά διλλήματα ικανά να μας προβληματίσουν και να μας θέσουν προ των ευθυνών μας, λαμβάνοντας υπ' όψιν τις βασικές διεργασίες τού νου και της μνήμης, αλλά και την αλλαγή στάσης όλων των εμπλεκομένων. Άλλωστε, γενικά οι έως σήμερα εκπαιδευτικές πρακτικές αποτελούν αδιάψευστο κριτήριο αποδοτικής (ή σε άλλες περιπτώσεις ελλιπούς) μάθησης σε μια πορεία που πρόκειται να ακολουθήσουμε στην παρούσα εργασία, συγκρίνοντας τα αποτελέσματα υπό το πρίσμα των αρχαίων αλλά και σύγχρονων φιλοσόφων σε τρία βασικά επίπεδα: α) το μαθητή, β) το δάσκαλο και γ) την εκπαίδευση καθεαυτή.

2. Ηθική για τις ΤΠΕ και Μαθητής

Πράγματι, όπως αναφέραμε παραπάνω, πραγματοποιούνται ιδιαιτέρως μεγάλες αλλαγές με την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαίδευση. Αλλαγές που είναι ικανές να επιφέρουν σύγχυση στην εκπαιδευτική διαδικασία από την πλευρά του εκπαιδευόμενου μαθητή, ο οποίος βρίσκεται σε ένα νεαρό και ευαίσθητο ηλικιακό στάδιο της ζωής του. Ο μαθητής, ακόμα δεν έχει διαμορφώσει μια ισχυρή και ακλόνητη προσωπικότητα, δεν έχει κατακτήσει την κριτική σκέψη και είναι ταυτόχρονα ο θύτης και πιθανώς το θύμα της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης.

Τα ηθικά διλλήματα που αναπτύσσονται αφορούν στην αναμενόμενη έλλειψη συγκροτημένης κριτικής σκέψης, ή έστω στην ελλιπή διαμόρφωση των εσωτερικών διεργασιών της νόησης των εκπαιδευομένων, οι οποίοι πλέον λαμβάνουν μεγάλο πλήθος πληροφοριών. Η ασταθής ισορροπία του δίπολου πληροφορίας - γνώσης, πλέον διαμορφώνει το πλαίσιο εις βάρος του δεύτερου μέρους του δίπολου, μιας και

η μεγάλη ποσότητα πληροφορίας που λαμβάνουν δημιουργεί σύγχυση και τελικά έλλειψη ουσιαστικής γνώσης (Ραβάνης, 2006). Άλλωστε, διαχρονικά ο Φρέιρε (1977) ορθώς ονόμασε την «παπαγαλία» ως «κατάθεση πληροφοριών» οι οποίες πρόκειται να εκταμιευτούν αργότερα απ' τον «τραπεζικό λογαριασμό» υπό μορφή τεστ γνώσεων.

Επιπλέον, ο Παπαδόπουλος (2006) αναφέρει ότι «η πληροφορία μπορεί το πολύ να εμπλουτίσει ή να στολίσει μια ιδέα», ενώ πολύ εύστοχα ο Theodore Roszak, στο βιβλίο του «The cult of information» αναφέρει ότι «ο νους σκέφτεται με ιδέες και όχι με πληροφορίες». Ένα άλλο στοιχείο, που κυρίως αποτελεί τροχοπέδη στην είσοδο των ΤΠΕ στην εκπαίδευση και εγείρει πολλές ηθικές συζητήσεις είναι η έννοια της παραβατικότητας που εγγενώς αναπτύσσεται ταυτόχρονα με την είσοδο των ΤΠΕ στην εκπαίδευση. Δυστυχώς τα μέτρα προφύλαξης ακόμα και σήμερα, είναι ουσιαστικά πλημμελή. Παραβατικότητα αποτελεί η πειρατεία, η παράνομη χρήση λογισμικών (ΕΠΥ, 1995), η καταστρατήγηση πνευματικών δικαιωμάτων (νόμος 2472/97), οι ενέργειες προσηλυτισμού (fishing) νεαρών ατόμων από ανήθικους χρήστες, αλλά και συμπεριφορές υποκινούμενες από ψυχολογικά αίτια που οφείλονται στην απομόνωση των ατόμων (Roth et al, 1996), στην έλλειψη επαφής με το συνάνθρωπο και τελικά στην περιθωριοποίηση με το «χάσιμο στο Διαδίκτυο» (Παλαιολόγου, 2000).

Άλλωστε, η υπέρμετρη ελευθερία που προσφέρει η ανωνυμία και η απεραντοσύνη του Διαδικτύου, εγγενώς αποτελούν επίκληση του επιχειρήματος της ολισθηρής πλευράς (Πρωτοπαπαδάκης, 2006). Ο Πλάτωνας, θέτοντας το κεντρικό ζήτημα ηθικής (Πολιτεία, 359B, Δ360B, «Το δαχτυλίδι του Γύγη») αναφέρει: «...υποθέστε ότι έχετε ένα δαχτυλίδι που, όταν γυρνάτε την πέτρα του, σας καθιστά αόρατος. Για ποιο λόγο στη συνέχεια θα έπρεπε να ενεργείτε δίκαια;» και «ηθικά» θα προσθέταμε εμείς. Αντίστοιχα, ο κάθε χρήστης του Διαδικτύου καλείται να απαντήσει για την δράση του ως «αόρατος». Ο Postman (1998) διερωτάται κατά πόσο μια νέα τεχνολογία αφυπνίζει, διευρύνει τις εν δυνάμει δυνατότητες του ανθρώπου ή τελικά τις παροπλίζει, μετατρέποντας τον ίδιο από άτομο-υποκείμενο σε άτομο-αντικείμενο της ίδιας της δράσης του, υποθάλποντας την προσωπικότητά του, συνενώνοντας τον προσωπικό του χρόνο με τον εργασιακό του, δημιουργώντας ανθρωποειδή δίχως βούληση, προσωπικό χρόνο, ενταγμένα σε μια ομογενή μάζα χωρίς δυνατότητα κριτικής σκέψης, σαν όντα άκριτης αναπαραγωγής της πληροφορίας.

3. Ηθική για τις ΤΠΕ και Εκπαιδευτικός

Μεγάλη αλλαγή παρατηρείται και στον ρόλο του εκπαιδευτικού, ο οποίος πλέον απομακρύνεται από το ρόλο της καθ' έδρα διδασκαλίας και καλείται να παίξει έντεχνα το ρόλο του μαέστρου-συντονιστή της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Καλείται να γίνει ο διαιτητής στον διαρκή αγώνα ανάμεσα στη γνώση και την εφαρμογή που πρέπει τελικά να φέρει σχεδόν ισόπαλο το αποτέλεσμα, προάγοντας σε κάθε περίπτωση τη γνώση, την ανάπτυξη ιδεών και την επιστήμη και τον πολιτισμό γενικότερα.

Ο δάσκαλος βρίσκεται για πρώτη φορά μεταξύ «σφύρας και άκμονος», καθώς πρέπει να εφαρμόσει τις ΤΠΕ, να ισορροπήσει την κουλτούρα του στιγμιαίου και εύκολου με την παραδοσιακή κουλτούρα της χρήσης του βιβλίου και της εργώδους προσωπικής προσπάθειας του μαθητή, τονίζοντας ότι η δυναμική των μαθητών του αφορά τη δράση καθεαυτή, ενώ η δυναμική της μηχανής (των ΤΠΕ) αφορά την εφαρμογή των δράσεων.

Ο σύγχρονος εκπαιδευτικός πρέπει με ισχυρό ηθικό ανάστημα και λεπτό χειρισμό να προτείνει κατάλληλες χρήσεις προσαρμοσμένες στις ατομικές ανάγκες κάθε μαθητή χωριστά, μακριά από μια ντετερμινιστική θεώρηση των αποτελεσμάτων των ΤΠΕ στην εκπαίδευση και από την τεχνοκρατική αντίληψη ότι υπάρχει μια αποκλειστική τεχνολογική λύση στο πρόβλημα της εκπαίδευσης. Άλλωστε, οι πολυάριθμες έρευνες που διεξήχθησαν γύρω από τη χρήση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία, έδειξαν ότι οι ΤΠΕ δεν συνεισφέρουν με αυτόματο τρόπο στις προσδοκώμενες αλλαγές τις παιδείας και δεν φέρνουν από μόνες τους τα όσα επαναστατικά υπόσχονται (Γιαννούλας, 2009:9).

Η ετοιμότητα και η διασάφηση των ηθικών διλημάτων των εκπαιδευτικών προκειμένου να χειριστούν τα νέα αυτά εργαλεία και να τα ενσωματώσουν στην μαθησιακή πραγματικότητα (Γιαννούλας, 2009:11) καθώς και η ικανότητα προσαρμογής τους στο πρόγραμμα σπουδών (Δαπόντες, 2008), αποτελούν καθοριστικά στοιχεία αλληλεπίδρασης στη σχέση εκπαιδευτικός - ΤΠΕ - εκπαίδευση.

Ένας ακόμα ηθικός φραγμός που ορθώνεται σε ορισμένους εκπαιδευτικούς είναι ο προβληματισμός ότι οι «τεχνοκράτες» δημιουργοί των ΤΠΕ και όλων των εξελίξεων προσπαθούν όχι μόνο να δαμάσουν τη φύση αλλά κυρίως την ανθρώπινη σκέψη και πράξη. Ένας πρόσφατος ορισμός της εκπαιδευτικής τεχνολογίας, δηλαδή των ψηφιακών βοηθημάτων στη διαδικασία της μάθησης, αναφέρει ότι *«εκπαιδευτική τεχνολογία είναι η μελέτη και η ηθική πρακτική για το πώς διευκολύνονται και βελτιώνονται οι επιδόσεις μέσα από τη δημιουργία, τη χρήση και τη διαχείριση των κατάλληλων τεχνολογικών διαδικασιών και μέσων»* (Richey et al, 2008:24-25). Επομένως ο σύγχρονος δάσκαλος πρέπει να βρει τις κατάλληλες εκπαιδευτικές πρακτικές επιλύοντας ηθικά διλήματα ώστε να επιτύχει το νέο στόχο του, ανάμεσα στη μάθηση και τη δημιουργία νέων κοινωνικο-πολιτισμικών προτύπων που άρδην αλλάζουν πρακτικές αιώνων, όπως συνέβη με την ανακάλυψη της τυπογραφίας, η οποία, σημειωτέον, περιείχε εμφανώς περιορισμένα ηθικά διλήματα απ' ότι στις μέρες μας η καθολική εξάπλωση της χρήσης των ΤΠΕ στην εκπαίδευση αλλά συνολικά και στην καθημερινότητα. Άλλωστε σύμφωνα με το Μιχάλη Δερτούζο, η επανάσταση της πληροφορίας και της πληροφορικής που βρίσκεται σε εξέλιξη, είναι ανάλογη με την βιομηχανική επανάσταση που συντελέσθει στις αρχές του 20^{ου} αιώνα και γι' αυτό πρέπει να αντιμετωπιστεί σε όλα τα επίπεδα της ζωής και της εξέλιξης του ανθρώπου γενικά.

Επιπλέον, μπορούμε να δηλώσουμε ότι όπως ο Αριστοτέλης διαχώριζε τον θεωρητικό από τον πρακτικό βίο, ο οποίος καθόριζε την ουσία των αγαθών σε σχέση με την πράξη και την πράξη σε σχέση με την παιδαγωγική τέχνη (Δανασής -

Αφεντάκης, 1992, τόμος Α', 5.2), έτσι και ο σύγχρονος εκπαιδευτικός επιφορτίζεται ο ίδιος να οδηγήσει τους μαθητές στο δύσβατο, τραχύ και ολισθηρό μονοπάτι της χρήσης των ΤΠΕ, χωρίς αυτά να αποτελέσουν τροχοπέδη στη γνώση και την εκπαίδευσή του γενικότερα, εξοπλίζοντάς τους με υψηλό αίσθημα ευθύνης και συνείδησης και όλα αυτά μέσα από την «ηθική διαπραγμάτευση» με τους «άλλους» συνεκπαιδευόμενους του (Ματσαγγούρας, 1996:113).

Τέλος, δόκιμο θα ήταν να αναφέρουμε την ερμηνεία του ρόλου του δασκάλου που χαρακτηριστικά αποδίδει ο Ν. Καζαντζάκης στο έργο του «Ασκητική» ως ακολούθως: «Ο δάσκαλος γίνεται γέφυρα για να περάσει αντίπερα από πάνω της ο μαθητής. Αφού αυτός περάσει, γκρεμίζεται ξοπίσω» (Καζαντζάκης, 2002:24), για να φτιάξει ο μαθητής τις δικές του γέφυρες έχοντας ως χρέος ο δάσκαλος να παραδώσει στο μαθητή (ο Καζαντζάκης λέει στο γιο) «τη μεγάλη εντολή να σε ξεπεράσει» (Καζαντζάκης, 2002:40).

Προφανώς, σε αυτό το σημείο ο μεγάλος δημιουργός Καζαντζάκης υπονοούσε πριν πολλά χρόνια τη δυνατότητα σφυρηλάτησης της προσωπικότητας που παρέχει η διάζωση παραδοσιακή προσωπική διαδικασία και που στις μέρες μας αντικαθίσταται με την εξ αποστάσεως συνεργατική διαδικασία που μας προσφέρουν οι ΤΠΕ.

4. Ηθική για τις ΤΠΕ και Εκπαιδευτική Διαδικασία

Αναφερόμενοι στο τρίτο επίπεδο μελέτης, που αφορά τη διαδικασία της μάθησης καθεαυτή, παρατηρούμε μεγάλες αλλαγές. Τα προϊόντα των ΤΠΕ επηρεάζουν κάθε άλλη επιστήμη, ακόμα και τον τρόπο ψυχαγωγίας μας, διαχείρισης του ελεύθερου χρόνου, τις τέχνες, την οικογενειακή και την ατομική ζωή. Με άλλα λόγια, κάθε στοιχείο της καθημερινότητας αναζητά το νέο ρόλο του μέσα από τις ΤΠΕ.

Η μάθηση αλλάζει μορφή, προσφέρεται σε περισσότερο κόσμο, εξατομικεύεται αλλά ταυτόχρονα απομονώνει τον έναν απ' τον άλλο. Ξεχωρίζει τα μέλη μιας εκπαιδευτικής κοινότητας με στόχο την ατομική διδασκαλία τους. Πλέον, η μάθηση χαρακτηρίζεται απ' την διαρκή κίνηση, την ταχύτητα, το στιγμιαίο και την αποτελεσματικότητα ανεξαρτητοποιημένη από τον τρόπο και τη μέθοδο που ακολουθήθηκε. Οι ΤΠΕ, ως ένα υβρίδιο, αποτελούν ταυτόχρονα μια νέα επιστήμη, αλλά και ένα νέο τεχνολογικό εργαλείο. Εισάγουν μια πολιτιστική αλλαγή στην εκπαίδευση, τροποποιώντας τα κριτήρια της γνώσης και της ποιοτικής μάθησης προς όφελος του γρήγορου αποτελέσματος. Καθυποτάσσουν την προσωπική κριτική άποψη, στην άκριτη αναπαραγωγή δεδομένων (αγνώστου προελεύσεως), αγνοώντας πολλές φορές ότι η μάθηση είναι ένα πολύπλοκο φαινόμενο το οποίο θεμελιώνεται πάνω στην αμφιβολία, την αμφισβήτηση, τη δημιουργική φαντασία και την ανάπτυξη του κριτικού πνεύματος, χωρίς να περιορίζεται στην απόκτηση τεχνικών γνώσεων και τη διαχείριση πληροφοριών.

Ο πραγματικός ρόλος της μάθησης δεν είναι να μας δίνει απαντήσεις αλλά να μας μαθαίνει πώς «να σκεφτόμαστε γι' αυτό το οποίο σκεπτόμαστε» και όχι αποκλειστικά «να μαθαίνω πώς να μαθαίνω» αλλά πώς παράγω νέα γνώση. Αν και η έρευνα

αποτελεί αντικείμενο και στόχο των Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων, κυρίως σε επίπεδο μεταπτυχιακών σπουδών και έρευνας, ωστόσο οι σωστές βάσεις της κριτικής αναζήτησης θεμελιώνονται κατά τη σχολική ηλικία. Δίκαια άλλωστε λένε πως οι ΤΠΕ είναι ένας διαρκής αγώνας ανάμεσα στη γνώση και την εφαρμογή με στόχο τη νέα γνώση, καθώς οι άνθρωποι επεμβαίνουν με τις ιδέες, την κουλτούρα και την προηγούμενη γνώση τους αναχαιτίζοντας την τεχνολογία, μεταστρέφοντάς την και προσαρμόζοντάς την στους δικούς τους ρυθμούς και στο δικό τους χώρο και χρόνο. Ωστόσο, ποτέ δεν έχει πρακτικά αποδειχθεί ότι η τεχνολογική καινοτομία και εφαρμογή, συνοδεύεται αποκλειστικά από αντίστοιχη παιδαγωγική ανάπτυξη, δίχως την επίλυση ηθικών προσχωμάτων και αντινομιών.

«Τα παιδιά», θα πει ο Βιγκότσκι, *«επιλύουν πρακτικά ζητήματα τόσο με την ομιλία τους όσο και με τα μάτια τους και τα χέρια τους»* για να αναπτύξουν τη σκέψη τους στο πολιτισμικό πλαίσιο της εποχής τους (Βαρνάβα-Σκούρα, 1994). Γι' αυτό το λόγο και οι ΤΠΕ δεν μπορούν από μόνες τους να αποτελέσουν πανάκεια απόκτησης της γνώσης αλλά είναι ένα μόνο εργαλείο. Εργαλείο πληροφοριών και ως τέτοιο αποκτά ιδιαίτερη ηθική σημασία ο τρόπος με τον οποίο θα το χρησιμοποιήσουμε (Κεραμυδά, 2009).

Επιπλέον, ταυτόχρονα με την αλλαγή του τρόπου της μάθησης, επηρεάζονται οι σχέσεις γονέων-παιδιών, οι οποίοι για την πρόληψη διάφορων κινδύνων πρέπει πλέον να ενημερωθούν σχετικά με τους κινδύνους που επιφέρει η χρήση των ΤΠΕ στην εκπαίδευση, γεγονός που αλλάζει τις κοινωνικές, ακόμη και τις οικογενειακές δομές της πολιτείας. Οι γονείς επιφορτίζονται με νέες αρμοδιότητες, άγνωστες έως τώρα γι' αυτούς, γεγονός που αναντίρρητα δημιουργεί ηθικού περιεχομένου συζητήσεις και αλλαγή στάσης. Δεν είναι λίγες οι οικογένειες που συντηρητικά σκεπτόμενες είναι επιφυλακτικές στη χρήση του Διαδικτύου και στις νέες προτεινόμενες μορφές διδασκαλίες μέσω Η/Υ, με αποτέλεσμα η κοινωνία μας σήμερα να βιώνει ένα νέο τεχνολογικό ρατσισμό.

Δεν πρέπει να παραβλέψουμε το γεγονός ότι σε ορισμένες περιπτώσεις η μάθηση μπορεί να οδηγήσει στην αμάθεια, ειδικά για μαθητές επιρρεπείς, χωρίς γονικό έλεγχο, με ιδιαίτερος αρνητικά αποτελέσματα στη γνώση, στη ψυχοσύνθεση, στην ιδιωτικότητα – ελευθερία και γενικότερα στην αυτοδιάθεση του ατόμου, κυρίως μέσα από την ενσωμάτωσή του στη συλλογικότητα που προσφέρει η εικονική πραγματικότητα το Διαδικτύου, με ταυτόχρονη απώλεια της προσωπικότητας του ατόμου.

Τέλος, ορατός είναι ο κίνδυνος της έλλειψης προτύπων, κυρίως μέσα από την απομάκρυνση και αποξένωση του μαθητή από το δάσκαλο, με τη διαμεσολάβηση των ΤΠΕ. Ο κίνδυνος αυτός μεγιστοποιείται αν οι ΤΠΕ εισάγονται μηχανιστικά στην εκπαιδευτική διαδικασία και όχι με μια ισορροπημένη οργανική σύνθεση και ολιστικά. Επίσης, ενεδρεύει ο κίνδυνος περαιτέρω τυποποίησης της διδακτικής ύλης και ακύρωσης της δημιουργικής αναζήτησης – έρευνας. Αν και ήδη γίνονται κάποιες προσπάθειες οργανικής σύνθεσης των ΤΠΕ στην εκπαίδευση με την είσοδο των «Project» ως μάθημα στην Α' Λυκείου το έτος 2011-2012, ωστόσο η αντιμετώπιση

από πλευράς μαθητών και εκπαιδευτικών δεν είναι ακόμα η αναμενόμενη, ίσως εξαιτίας τις ελλειπύς ενημέρωσης – επιμόρφωσης των εμπλεκόμενων προς την εξοικονόμηση οικονομικών πόρων.

Όμως η εκπαίδευση δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να αποτελέσει αιχμή του δόρατος του πολιτισμού και της προόδου μιας ανεπτυγμένης κοινωνίας, όταν μπαίνει στον «Προκρούστη» της εξοικονόμησης οικονομικών πόρων και μέσω λαθών ή σκόπιμων παραλείψεων ενσωματώνει βίαια νέες πρακτικές (βιβλία σε cd) εξ ονόματος της ενσωμάτωσης των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία.

5. Συμπεράσματα

Όπως μελετήσαμε στην παρούσα εργασία, η ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαίδευση, ενώ αποτελεί «ένα πανίσχυρο εργαλείο για τη διερεύνηση της πρόσβασης και την ικανοποίηση της αυξανόμενης κοινωνικής ζήτησης για πιο ποικιλόμορφη και συναφή εκπαίδευση» (ΟΟΣΑ, 2000, σ. 34) και «οι ΤΠΕ στην εκπαίδευση παρέχουν στους τωρινούς και μελλοντικούς πολίτες τα απαραίτητα εφόδια που θα τους καταστήσουν ικανούς να προσαρμοστούν στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας ώστε να αποφύγουν νέες ανισότητες και νέες μορφές κοινωνικού αποκλεισμού» (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, 2001, σελ. 19.591), ωστόσο εγείρουν σημαντικά ηθικά διλλήματα. Ζητήματα ηθικής που αφορούν τους μαθητές, τους εκπαιδευτές αλλά και τη διαδικασία της εκπαίδευσης καθεαυτή. Ζητήματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν ενεργά, καθώς έχουμε ήδη διανύσει τα πρώτα δέκα χρόνια εφαρμογής των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία και πλέον δεν υπάρχουν οι δικαιολογίες της άγνοιας ή του χρονικού περιθωρίου για διορθωτικές επεμβάσεις, αλλά μόνο για ενέργειες άρτια μελετημένες και δοκιμασμένες στην πράξη και στοχευμένες στα ιδιαίτερα σημεία παθογένειας της Ελληνικής εκπαιδευτικής πραγματικότητας.

Αυτή τη δεδομένη χρονική στιγμή, το ζήτημα της παιδαγωγικής χρήσης των ΤΠΕ μέσα σε ένα πλαίσιο ηθικής διδακτικής, είναι ίσως το κυριότερο που απασχολεί την παγκόσμια εκπαιδευτική κοινότητα (Φραγκάκη και Λιοναράκης, 2009, Γιαννούλας 2009: 109-112). Οι καινοτόμες διδακτικές μέθοδοι και η χρήση των ΤΠΕ στο πλαίσιο της τυπικής εκπαίδευσής του, βασιζόμενες σε ένα ισχυρό αξιακό και ηθικό υπόβαθρο, θα προσδώσουν μια ηθική στην εκπαιδευτική διαδικασία που θα πηγάζει από το περιεχόμενο και τη σκέψη και θα καταλήγει στην πράξη (Δελλασούδας, 2005:38) και αυτό γιατί πρωταρχικό μέλημα της εκπαιδευτικής διαδικασίας είναι το «πώς» οι ΤΠΕ θα μπορούν να συνδεθούν ουσιαστικά και λειτουργικά, βάσει των παιδαγωγικών αρχών, με την εκπαίδευση και όχι η «βίαιη» ή η αναποτελεσματική εισαγωγή τους στις μαθητικές αίθουσες, εν μέσω ηθικών διλλημάτων που εγγενώς δημιουργούνται στους μαθητές, τους εκπαιδευτικούς και τη εκπαίδευση καθεαυτή.

Ευχαριστίες

Στην Έλενα, το Γιώργο και τη Νάντια, που πάντα μου δίνουν δύναμη να συνεχίζω.

Βιβλιογραφία

- Βαρνάβα-Σκούρα, Τ. (1994), *Θέματα γνωστικής ανάπτυξης μάθησης και αξιολόγησης με κείμενα των Ζ. Πιαζέ, Τζ. Μπρόνερ*, Αθήνα: Παπαζήση
- Γιαννούλας, Α. Ε. (2009), *Εκπαιδευτικό λογισμικό: Παιδαγωγική αξιοποίηση στο σύγχρονο ψηφιακό περιβάλλον*, Αθήνα: Κουκάς
- Δανασσύης-Αφεντάκης, Α. (1992), *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική: Θεματική της Παιδαγωγικής Επιστήμης. Παιδαγωγική Ανθρωπολογία, Παιδαγωγική Ηθική, Τόμος Α'*, Αθήνα
- Δαπόντες, Ν. (2008), *Σκέψεις και προτάσεις για τη δράση: Φορητός Ηλεκτρονικός Υπολογιστής ανά μαθητή*, Τελευταία προσπέλαση: 26-1-2012, από: http://www.dapontes.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=270&Itemid=4
- Δελλασούδας, Λ. (2005), *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική: Διδακτική Μαθητών με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες*, Αθήνα: Ατραπός
- Δερτούζος, Μ. (1999), *Η Ανολοκλήρωτη Επανάσταση*, Αθήνα: Λιβάνη
- ΕΠΥ (1995), *Ασφάλεια Πληροφοριών*, Εκδόσεις Νέων Τεχνολογιών
- Ευρωπαϊκή Έκθεση για την ποιότητα της σχολικής εκπαίδευσης, (2000), Τελευταία προσπέλαση: 26-1-2012, από: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/policy/rapin_el.pdf, Λισσαβόνα 23-24 Μαρτίου 2000
- Καζαντζάκης, Ν. (2002), *Ασκητική*, Αθήνα: Καζαντζάκη
- Κεραμυδά, Κ. (2009), *Σύγχρονες Τάσεις Διδασκαλίας των Μαθηματικών με χρήση των Νέων Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (ΤΠΕ) και του Διαδικτύου, στο ΤΠΕ στην Εκπαίδευση*, 3ο Συνέδριο στη Σύρο, Τελευταία προσπέλαση: 26-1-2012, από: <http://www.epyna.gr>
- Μαΐστρος, Γ. (2011), *Κοινωνικές Επιπτώσεις της Πληροφορικής*, Άρθρο του από τις παραδόσεις μαθημάτων ως Επίκουρος Καθ. στο Ε.Μ. Πολυτεχνείο
- Παλαιολόγου, Α-Μ. (2000), *Προσανατολισμοί Κλινικής Ψυχολογίας*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Παπαδόπουλος, Μ. (2006), *Η τεχνολογία στην εκπαίδευση, Το Βήμα των κοινωνικών επιστημών*, 48, Ειδικό τεύχος: Εκπαίδευση-Νέες Τεχνολογίες-Ανθρωπισμός, σ.121-138
- PISA OECD 2009,(Δεκέμβριος 2010), Τελευταία προσπέλαση 26-1-2012, από: <http://www.oecd.org/dataoecd/34/60/46619703.pdf>
- Postman, N. (1998), *Τεχνοπολείο. Η υποταγή του πολιτισμού στην τεχνολογία*, (μετ.) Μεταξάς Κ., Αθήνα: Καστανιώτη
- Πρωτοπαπαδάκης, Ε. (2006), *Η ολισθηρή πλαγιά, αντιμετώπιση με τον εαυτό της*, Ηθική

- Περιοδικό Φιλοσοφίας, τ.2 Σεπτέμβριος 2006, σ. 26-40
- Ραβάνης, Κ. (2006), *Η κοινωνία της γνώσης και της Πληροφορίας*, Το Βήμα των κοινωνικών επιστημών, 48, Ειδικό τεύχος: Εκπαίδευση-Νέες Τεχνολογίες-Ανθρωπισμός, σ.139-143
- Roszak, T. (1986), *The cult of information*, Pantheon Books
- Richey, R. C., Silber, K. H., Ely, D. P. (2008), *Reflections on the 2008 AECT definitions of the field*. TechTrends, 52(1), p. 24-25
- Roth, W. M., Woszczyna, C. & Smith, G. (1996), *Affordances & constraints of computers in science education*, Journal of Research in Science Teaching, Vol 33(9), p. 995-1017
- Φραγκάκη, Μ., Λιοναράκης, Α. (2009), *Η κοινωνικο-πολιτική και ηθική διάσταση των ΤΠΕ μέσα από ένα εξ' αποστάσεως πολυμορφικό μοντέλο*, Πρακτικά 1ου Πανελλήνιου Συνεδρίου «Ενταξη και χρήση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία», 24-26 Απριλίου, Βόλος, Τελευταία προσπέλαση: 26-1-2012, από: http://www.etpe.gr/extras/view_proceedings.php?conf_id=24
- Freire, P. (1977), *Αγωγή του καταπιεζόμενου*, επιμ. Γέρου Θεόφραστος, Αθήνα: Καστανιώτης
- Freire, P. (1970), *Πολιτιστική δράση για την κατάκτηση της ελευθερίας*, μετ. Κρητικός, Αθήνα: Ράππας